

Siedemdziesiąt lat syryjskiej partii Baas

18 kwietnia 2017

Wojna w Syrii przyćmiła obchody siedemdziesięciolecia istnienia Partii Socjalistycznego Odrodzenia Arabskiego, która od ponad pięciu dekad sprawuje władzę w tym bliskowschodnim kraju. Partia Baas ma szczególne zasługi w kwestii modernizacji kraju i krzewienia wśród jego obywateli tolerancji religijnej, ale obecnie wydaje się jasne, że całkowicie laicki model państwa nie do końca zdał egzamin, a ugrupowanie prezydenta Baszara al-Assada w razie zwycięstwa w konflikcie musi zdecydować się na rozszerzenie pluralizmu politycznego w Syrii i wyeliminowanie dotychczasowych błędów własnej polityki.

Trudno ukryć, iż w realiach Bliskiego Wschodu największy skok cywilizacyjny w XX wieku zanotowały kraje rządzone przez ugrupowania lewicowe i nacjonalistyczne. Najlepiej znanym w naszej części kontynentu przypadkiem są pod tym względem reformy przeprowadzone w Turcji przez Mustafę Kemala Atatürka, który w okresie międzywojennym zniósł kalifat, ustanowił republikę, zabronił poligamii, wzorem państw zachodnich wprowadził kodeks cywilny, a nawet zdecydował się na zmianę dotychczas obowiązującego alfabetu. Dodatkowo Atatürk oparł swoją władzę na Republikańskiej Partii Ludowej (CHP), pozycjonującej siebie obecnie po lewej stronie sceny politycznej, co stało się już po II wojnie światowej charakterystyczne dla państw arabskich, takich jak Syria, Irak czy Egipt.

NARODZINY BAASIZMU

Przemiany we wspomnianych krajach arabskich były możliwe dzięki myśli arabskiego socjalizmu, który w latach 40. XX wieku przeszedł metamorfozę i ze ślepego naśladownictwa

lewicowych idei z Europy Zachodniej zszedł na drogę dostosowania lewicowych ideologii do realiów świata arabskiego. Przyczynił się do tego przede wszystkim pochodzący z prawosławnej rodziny Syryjczyk Michel Aflak, który wraz z sunnickim muzułmaninem Salahem ad-Dinem al-Bitarem i alawitą Zakim al-Arsuzim stworzył Arabską Partię Odrodzenia, aby następnie dokonać zjednoczenia z Arabską Partią Socjalistyczną. 7 kwietnia 1947 roku w Damaszku oficjalnie powołano do życia Partię Socjalistycznego Odrodzenia Arabskiego (Baas), natomiast siedem lat później stała się ona drugą największą siłą polityczną w Syrii. W 1956 roku Baas weszło po raz pierwszy do gabinetu rządowego, a pod jej wpływem w lutym 1958 roku w wyniku ustanowienia unii z Egiptem powstała Zjednoczona Republika Arabska. Po trzech latach uległa ona jednak rozpadowi, co spowodowało znaczny spadek poparcia dla ugrupowania arabskich socjalistów.

W tamtym okresie Baas współpracowało z Syryjską Partią Komunistyczną, ale był to jedynie sojusz taktyczny mający na celu osłabienie wpływów ugrupowań konserwatywnych, wśród których prym wiodło radykalne Bractwo Muzułmańskie. Po zamachu stanu w 1961 roku w Partii Socjalistycznego Odrodzenia Arabskiego największe wpływy zdobył jej Komitet Wojskowy, który dwa lata później sam przeprowadził przewrót i tym samym 8 marca 1963 roku ustanowił trwające do dzisiaj rządy tego ugrupowania. Początkowo Syrią rządziła w tamtym czasie Narodowa Rada Dowództwa Rewolucji, a w jej skład wchodziło dwunastu przedstawicieli Baas, ośmiu zwolenników narodowo-socjalistycznej ideologii egipskiego prezydenta Gamala Abdela Nasera oraz osób niezrzeszonych. Miesiąc później zwolennicy Nasera zostali usunięci z rządu i pełnia władzy trafiła w ręce Partii Baas.

SOCJALIZM I NACJONALIZM

Jak już wspomniano, arabski socjalizm reprezentowany przez syryjską Partię Baas był niechętny kopiowaniu wzorców zachodnioeuropejskich. Ze szczególną rezerwą ówczesni

ideolodzy baasizmu odnosili się do komunizmu i całej ideologii marksizmu, krytykując ją za odwoływanie się jedynie do kwestii ekonomicznych i chęć poświęcenia interesów narodowych kosztem międzynarodowej rewolucji. Tymczasem ideologia baasizmu odwoływała się pod tym względem do założeń powstałego w XIX wieku panarabizmu, uznając za najwyższą wartość naród arabski, który powinien przewyciężyć sztuczne podziały graniczne wprowadzone przez państwa zachodnie. Baas uznawał, iż Arabowie posiadają dziejowe posłannictwo i z tego powodu powinni stworzyć jeden wielki organizm państwowy. Aflak w swoich publikacjach podkreślał, że on i jego towarzysze są arabskimi nacjonalistami i z tego powodu uznają naród za organizm, w którym człowiek może realizować swoją walkę o godność. Z tego powodu uznawał on zresztą marksizm za światopogląd mogący spowodować zanik arabskiego charakteru narodowego, ale z drugiej strony Baas pod wodzą swoich założycieli zwalczał ideę „Wielkiej Syrii” propagowaną przez Syryjską Partię Socjal-Nacjonalistyczną, która chciała budować wielkie państwo syryjskie zamiast struktury łączącej wszystkich Arabów.

Niechęć baasizmu wobec komunizmu była związana nie tylko z internacjonalistycznym charakterem myśli Karola Marksa, ale również z jej materialistycznymi podstawami. Arabscy socjaliści uważali bowiem, że siła narodu arabskiego bierze się przede wszystkim z indywidualnych motywacji jednostek pobudzających je do twórczego działania. Baas nie występowało więc przeciwko własności prywatnej, lecz krytykowało jej nadużywanie oraz opowiadało się za zasadami sprawiedliwości społecznej, wykluczając jednocześnie walkę klasową charakterystyczną dla idei komunistycznych. Wynikało to poniekąd z deklarowanej przez Aflaka wyższości założeń jedności arabskiej nad samym socjalizmem, a także uznawania arabskiego nacjonalizmu za synonim socjalizmu. Baas zwracało więc uwagę na redystrybucję dóbr, solidaryzm narodowy, równość wszystkich obywateli, udział pracowników w zarządzaniu produkcją oraz upowszechnienie edukacji. Pewną zmianę przyniosły jednak rządy Baas po 1963 roku, kiedy

znacjonalizowano duże i średnie gałęzie przemysłu, a do głosu doszło bardziej radykalne skrzydło ugrupowania.

TOLERANCJA RELIGIJNA

Ruchy lewicowo-narodowe na Bliskim Wschodzie do dzisiaj mają przede wszystkim charakter świecki, zaś jednym z głównych elementów ideologii Baas było od początku wprowadzenie prawodawstwa zakazującego praktyk mających prowadzić Arabów do wsteczności. Z tego powodu głównym wrogiem Partii Socjalistycznego Odrodzenia Arabskiego było radykalne i konserwatywne Bractwo Muzułmańskie, które przed zamachem stanu z 1963 roku zasiadało w syryjskim parlamencie, natomiast już rok po jego przeprowadzeniu zostało zdelegalizowane. Na przestrzeni lat sunniccy ekstremiści (w tym w roku delegalizacji Bractwa) wywoływali bunt przeciwko władzom partii Baas, ale były one krwawo tłumione przez wojsko, zaś służby specjalne rozбивały organizacje zakładane przez islamistów. Działalność muzułmańskich radykałów powodowała, że w administracji państwowej znajdującej się pod kontrolą Baas w małym stopniu reprezentowani byli sunnici, a na ważniejsze stanowiska mogli liczyć alawici (odłam szyizmu), szyici, ismailici, druzowie oraz chrześcijanie. Rozdział państwa od religii widoczny jest w systemie prawnym Syrii, ponieważ wyklucza on możliwość zawierania małżeństw z osobami nieletnimi, poligamię, a także przymusowe małżeństwo.

Islam jest jednak na tyle ważną częścią życia Arabów, iż Syryjska Republika Arabska nie jest w pełni wolna od religijnych nawiązań. Jej ustawa zasadnicza uznaje prawo muzułmańskie za ważne źródło prawodawstwa w kraju, zaś jego prezydent musi być właśnie wyznawcą islamu. Założyciele Baas należeli do osób reprezentujących trzy czołowe wyznania religijne w Syrii, ale wywodzący się z prawosławnej rodziny Aflak uznawał islam za religię uniwersalną i niezwykle ważną część arabskiej tożsamości. Sam fakt, iż to Arabowie rozpowszechniali islam miał być potwierdzeniem tezy o dziejowym posłannictwie tego narodu, zaś sama wiara pozwalała na

przewyciężenie podejścia materialistycznego i prowadziła do moralnej odnowy arabskiego narodu. Obecny syryjski przywódca jako praktykujący alawita podziela w pełni tę opinię, tym niemniej mimo nacisku konserwatywnych środowisk dalej uznawany jest przez syryjską społeczność chrześcijańską za swojego obrońcę, a on sam podczas najważniejszych chrześcijańskich świąt odwiedza tamtejsze świątynie.

IDEOLOGICZNA EWOLUCJA

Partia Baas na przestrzeni lat zmieniała podstawowe założenia swojej ideologii, co było widoczne zresztą już po przejęciu przez nią władzy, a w kolejnych dziesięcioleciach miało związek z wydarzeniami w świecie arabskim. W drugiej połowie lat 60. XX wieku do głosu w Baas doszło jej lewicowe skrzydło, które nie podzielało opinii Aflaka na temat własności prywatnej i w 1966 roku odsunęło umiarkowanych działaczy od władzy, ale dość szybko zostało ono zmarginalizowane dzięki zamachowi stanu Hafiza al-Assada. Ojciec obecnego prezydenta Syrii był przede wszystkim pragmatykiem i zepchnął na drugi plan kwestię realizacji reform wynikających z założeń ideologicznych baasizmu. Dodatkowo sytuację ugrupowania zmieniły podziały w jego Przywództwie Narodowym, gdy w 1968 roku odłączyło się od niego Przywództwo Regionalne Baas w Iraku. Rozłam znacząco zredukował możliwość krzewienia haseł jedności arabskiej w innych państwach, stąd w kolejnych latach Hafiz al-Assad niemal całkowicie zrezygnował z podobnych starań. W ostatnim czasie widoczne jest jednak pewne odrodzenie panarabskiej treści ideologii Baas, co związane jest chociażby z wpływami zwolenników syryjskiej partii w Tunezji, a także wśród świeckich władz Algierii i Egiptu.

Ojciec Baszara al-Assada na przestrzeni lat, obserwując odrodzenie się islamu w regionie, dojrzywał również do konieczności podjęcia dialogu z konserwatywnymi kręgami islamskimi, stąd jeszcze przed jego śmiercią w 2000 roku toczyły się tajne negocjacje między władzami Baas i Bractwa Muzułmańskiego, choć nie zrezygnował on nigdy z państwowego

charakteru ideologii baasizmu. Hafiz al-Assad różnił się od założycieli Baas w kwestii postrzegania roli partii, która w założeniach jej twórców miała być awangardowym stronnictwem inteligenckim, natomiast al-Assad przekształcił ją w partię masową. Miało to zresztą związek z praktyką rządów Baas po przejęciu władzy, kiedy dość szybko okazało się, iż ideologia ugrupowania trafia nie do warstw miejskich, lecz cieszy się popularnością wśród biedniejszej części społeczeństwa oraz mniejszości narodowych i religijnych. Tym niemniej ojciec obecnego syryjskiego przywódcy pozyskał dla Baas miejskich kupców i przedsiębiorców, którzy w pierwszych latach rządów partii byli obiektem ataków ze strony jej najradykalniejszego skrzydła. Niektórzy krytycy rządów al-Assada zarzucają mu zresztą zbyt daleko idącą liberalizację systemu gospodarczego w postaci otwarcia syryjskiego rynku dla zagranicznych firm, co doprowadziło wiele tamtejszych przedsiębiorstw do upadku z powodu przewagi konkurencyjnej obcych podmiotów.

OBECNA IDEOLOGIA BAAS

Partia Socjalistycznego Odrodzenia Arabskiego – Region Syria nadal odgrywa ważną rolę w systemie politycznym kraju, jej przewodniczącym jest oczywiście Baszar al-Assad, a motto partii mówi niezmiennie o „jedności, wolności i socjalizmie”. W swoich zasadach ogólnych Baas dalej przedstawia siebie jako jedyne ugrupowanie dążące do jedności narodu arabskiego pod względem politycznym i gospodarczym, aby ostatecznie przeciwstawił się on kolonialistycznym tendencjom przychodzącym z Zachodu. Socjalizm Baas współcześnie polega natomiast na ustanowieniu harmonii między indywidualną wolnością i rozwojem interesu narodowego, co ma być osiągnięte także dzięki równości szans wszystkich obywateli. Partia do dzisiaj odnosi się krytycznie do możliwości skorygowania jej podstawowych wartości, wykluczając całkiem niedawno możliwość usunięcia rzeczownika „arabska” z oficjalnej nazwy państwa. Ideolodzy Baas uważają bowiem, że wiązałoby się to ze zignorowaniem syryjskiej historii, kultury, geografii i

cywilizacji, a Syria będzie dalej ważnym krajem świata arabskiego mającym za sobą pierwszą próbę zjednoczenia narodu arabskiego pod wspomnianym szyldem Zjednoczonej Republiki Arabskiej.

Odrodzenie politycznego islamu w regionie wpłynęło też na postrzeganie roli tej religii przez Partię Baas. Na początku bieżącego roku jeden z jej głównych ideologów oskarżył państwa zachodnie o prowadzenie wojny kulturowej z arabskimi muzułmanami, która ma zastępować działania prowadzone za pośrednictwem konwencjonalnych metod walki, zaś jej bronią są ogólnodostępne i manipulujące prawdą media. Przez tworzenie sztucznych podziałów zagrożony jest również nacjonalizm arabski, który zdaniem Partii Socjalistycznego Odrodzenia Arabskiego musi nie tylko stawiać czoła wyzwaniom pokroju walki o suwerenność narodu arabskiego, ale powinien też chronić islam przed deformacją. Współczesne Baas nawiązuje w tej kwestii do poglądów Alfaka, ponieważ uważa religię muzułmańską za tolerancyjną i humanistyczną. Syryjskie ugrupowanie krytycznie odnosi się do globalizacji i ultraliberalnego systemu gospodarczego, przypominając przy tym, że socjalizm pomógł państwu w przeprowadzeniu reformy rolnej, nacjonalizacji, rozwoju obszarów wiejskich, industrializacji oraz podniesieniu poziomu życia wśród mas społecznych.

OBCHODY

Napięta sytuacja polityczna w Syrii i ostatnie agresywne działania Stanów Zjednoczonych spowodowały, że siedemdziesiąta rocznica powstania Partii Baas nie była hucznie świętowana. Jej działacze ograniczyli się przede wszystkim do sympozjów naukowych i spotkań lokalnych struktur partyjnych. W specjalnym oświadczeniu kierownictwo Baas zwróciło uwagę na trudną sytuację całego narodu arabskiego, który staje się ofiarą heretyckich grup terrorystycznych i masowych wysiedleń, co stawia poważne wyzwania przez ideologią arabskiego nacjonalizmu. Poważne zagrożenie stanowią też niektóre władze

państw arabskich, które porzuciły ideały panarabizmu i wysługują się zachodnim państwom oraz syjonistom, doprowadzając tym samym do konfliktów na tle sekciarskim, a także szerząc podziały w takich strukturach jak Liga Państw Arabskich. Właśnie dlatego lokalne reżymy w imię wspomnianych obcych interesów zaakceptowały interwencje wojskowe w Iraku, Libii, Syrii i Jemenie. Jednocześnie Baas nie podchodzi bezkrytycznie do własnych rządów, zwracając uwagę w specjalnym komunikacie na konieczność odpowiedzi na obecne problemy kraju, aby poprzez krytyczne i konstruktywne myślenie zidentyfikować własne niedoskonałości.

Zorganizowane w Damaszku specjalne sympozjum z okazji rocznicy zgromadziło natomiast arabskich nacjonalistów z Syrii, Tunezji, Jordanii oraz Palestyny. W jego trakcie omawiano przede wszystkim zaangażowanie zachodnich państw, na czele ze Stanami Zjednoczonymi oraz Izraelem, w niszczenie zdobyczy współczesnej Syrii zbudowanej właśnie przez Partię Baas. Obecność zagranicznych gości spowodowała, iż w przemówieniach nawiązywano do zasług baasizmu dla podtrzymywania walki o wyzwolenie Libanu i Palestyny, ale wspomniano także o przygotowywanym przez ugrupowanie projekcie mającym na celu oświecenie kulturowe bardziej zacofanych regionów Syrii. Oficjalny partyjny dziennik „Al-Baas” opublikował natomiast artykuł wzywający do krytycznego przeanalizowania słabości ugrupowania, którego siłą było zawsze przyznawanie się do popełnionych błędów i chęć stałej aktualizacji własnej ideologii.

CO DALEJ?

Przyszłość Partii Baas zależeć będzie od przyszłości całej Syrii, która dalej jest areną walk z islamskimi ekstremistami, a od kilku dni ponownie stała się obiektem zainteresowania wrogich al-Assadowi Stanów Zjednoczonych. Wciąż istniejące wpływy ugrupowania i jego ideologii są jednak dalej widoczne choćby poprzez fakt, iż przywódca Baas po sześciu latach konfliktu dalej cieszy się poparciem społecznym, bez którego

niemożliwe byłoby powolne odradzanie się Syryjskiej Armii Arabskiej i zepchnięcie jej przeciwników do defensywy. Swoją rolę w walkach ma zresztą zbrojne skrzydło partii w postaci Brygad Baas, które w trakcie wojny znacząco zwiększyły swoje szeregi. Z pewnością może cieszyć, iż Baas mimo swojej dominacji na scenie partyjnej Syrii nie zamierza być głuche na krytykę, o czym świadczą przytaczane opinie współczesnych ideologów Baas. W razie zwycięstwa sił rządowych konieczne będzie z pewnością przededefiniowanie podejścia ugrupowania do kwestii religijnych, ale należy przy tym pamiętać, że wbrew obiegowej opinii syryjskie władze cieszą się poparciem sunnitów dominujących w pejzażu religijnym kraju.

Autorstwo: M.

Źródło: Autonom.pl